

ням педагогічному колективу цієї інформації, а також того, що він знає з окремих питань методики професійного навчання та виховання; адаптивний – керівник здатний визначати суттєві моменти в роботі педагогів, концентрувати на них увагу педколективу, трансформувати отриману інформацію про роботу колективу в індивідуальні професійні особливості кожного педагога; локально-моделювальний – керівник здатний моделювати не тільки окремі аспекти педагогічної діяльності, а і працювати з педагогами з окремих питань навчально-виховного процесу; системно-моделювальний – керівник здатний моделювати системний розвиток навчально-виховного процесу в рамках актуальних проблем освіти; екстраполяційний – керівник здатний вибудовувати перед педагогічним колективом модель перспективного, випереджального розвитку освітнього закладу на основі вивчення тенденцій соціального прогресу.

Найбільшу ефективність процесу управління закладом освіти можна забезпечити за умови досягнення менеджером системно-моделювального й особливо екстраполяційного рівня управлінської діяльності.

Висновки. Педагогічний менеджмент як концепція управління освітою в умовах суспільства перехідного до ринкової економіки періоду в найбільш зрілому вигляді виявляє свою сутність на рівні функціонування навчальних закладів як теорія, методика і технологія ефективного управління педагогічними системами. Він має певну специфіку і закономірності, зумовлені особливостями його предмета, продукту й результату праці менеджера освіти. Предметом праці менеджера освіти є діяльність керованого ним суб'єкта, продуктом праці – інформація, знаряддям праці – слово, мова, мовлення. Результат праці менеджера освіти – рівень навченості, вихованості й розвитку об'єкта (другого суб'єкта) педагогічного менеджменту – учнів, студентів, слухачів.

Література

1. Маслов В. Принципи менеджменту в установах освіти / В. Маслов, В. Шаркунова // Освіта і управління. – 1999. – № 3. – С. 48.
2. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. ; за ред. З.Н. Курлянд]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – С. 260–305.
3. Професійна освіта: Словник : навч. посіб. / [уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Нічкало]. – К. : Вища шк., 2000.
4. Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З.І. Слепкань. – К. : Вища шк., 2005. – С. 194.
5. Устемиров К. Профессиональная педагогика / К. Устемиров, Н.Р. Шаметов, И.Б. Васильев ; [под ред. К. Устемирова]. – Алматы, 2005. – С. 194–265.

СТУКАЛО О.А.

СУТНІСТЬ І СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ВНЗ

У наш час викладач вищої школи має володіти високою загальною й педагогічною культурою, бути довершеним професіоналом. Професіоналізм людини в будь-якій сфері діяльності багато в чому залежить від рівня сформованості майстерності. Цей чинник особливо значущий у педагогічній діяльності. На думку К.Д. Ушинського, “усяка практична діяльність,

що прагне задовольнити вищі моральні і взагалі духовні потреби людини, тобто ті потреби, які належать виключно людині і становлять виключні риси її природи, – це вже мистецтво. У цьому розумінні педагогіка буде, звичайно, вищим з мистецтв, бо вона прагне задовольнити найбільшу з потреб людини й людства – їхнє прагнення до вдосконалення у самій людській природі: не до вираження довершеності на полотні або в мармурі, а до вдосконалення самої природи людини – її душі й тіла; а вічно передуючий ідеал цього мистецтва – це довершена людина” [6, с. 193].

Педагогічна майстерність тісно переплітається із поняттям “педагогічне мистецтво”. Ці два поняття не є близькими, тому що педагогічне мистецтво – найвищий рівень прояву майстерності. Насправді зв’язок між ними більш діалектичний.

В українській енциклопедії знаходимо таке визначення поняття “мистецтво”: “Це – одна із форм суспільної свідомості, складова духовної культури людства, специфічний рід практично-духовного освоєння світу. Мистецтво зараховують до всіх форм практичної діяльності, коли вона здійснюється вміло, майстерно, вправно не лише з технологічного, але й з естетичного погляду”. Як бачимо, поняття “мистецтво” і “майстерність” взаємопов’язані: мистецтво виявляється через майстерність, а вона, у свою чергу, містить певні елементи творчої діяльності. Мистецтво пов’язане з емоційною сферою діяльності людини і спрямоване на пробудження та формування емоційних, естетичних почуттів, воно асоціюється насамперед з творчим проявом особистості. Мистецтво є способом пізнавальної діяльності індивіда у світі. Усе це більшою чи меншою мірою треба враховувати при визначенні майстерності мистецтва педагога.

Мета статті – розглянути складові педагогічної культури викладача вищого навчального закладу та виявити їх вплив на виховання особистості.

Педагогічна майстерність – це вияв високого рівня педагогічної діяльності, це досконале, творче виконання педагогами своїх професійних функцій на рівні мистецтва, у результаті чого створюються оптимальні соціально-психологічні умови для становлення особистості вихованця, забезпечення його інтелектуального та морально-духовного розвитку.

Як наукова проблема питання педагогічної майстерності постало в ХІХ ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків, “синтезу наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей викладача”, комплексу властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності.

Майстерність базується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного “Я” у професії, як самореалізація особистості педагога в педагогічній діяльності, тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання. Така доцільність є результатом

засвоєння системи знань і уявлень про закони навчання, технології розвитку дитини, а також індивідуальні особливості педагога, його спрямованість, здібності та психофізичні дані.

До критеріїв педагогічної майстерності зараховують гуманність, науковість, педагогічну доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, оригінальність.

Педагогічна майстерність включає ряд структурних компонентів: морально-духовні цінності, професійні знання, соціально-педагогічні якості, психолого-педагогічні уміння.

Аналіз сучасного стану вихованості членів суспільства з погляду вимог всебічного гармонійного розвитку призводить до невтішних висновків. У цілому більшість населення володіє значним обсягом знань, але рівень морально-духовної вихованості не може не викликати тривоги за майбутнє суспільства. Суперечність між великим обсягом знань, новітніми технологіями і низьким рівнем моральної вихованості людей вкрай загострилася в останні роки.

Для студента особливе значення має не стільки зміст того, що говорить педагог на лекції, скільки морально-духовне багатство цього педагога, тому що крізь призму цього багатства студент бачить і сприймає все інше. Майбутній педагог має в процесі професійної підготовки оволодівати загальнолюдськими й національними морально-духовними цінностями, сформувати в собі тверді переконання.

Важливою складовою педагогічної діяльності є її гуманістична спрямованість. Вона полягає в спрямованості діяльності педагога на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й відносин. Передбачає гуманістичний вияв його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Той, хто не поважає студентів, не може досягти успіху в педагогічній праці, бо тільки щира любов і глибока повага педагога до вихованців породжують відповідну любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, які він вчить здобувати.

Вищі навчальні заклади мають наполегливо працювати над утвердженням гуманістичних принципів у стосунках педагогів з вихованцями, які потім, ставши професійними працівниками, впроваджуватимуть ідеї гуманізму у сферах соціального буття. Тому педагоги всіх рівнів, а передусім педагоги вищої школи, мають формувати в собі почуття інтелігентності. Інтелігентність – це дзеркало душі й розуму педагога, взірець до наслідування. Високе звання професора, доцента, викладача ВНЗ пов'язується з інтелектуальною і моральною довершеністю людини, з найвищим проявом професіоналізму у своїй галузі. Тому інтелігентність є головною ланкою становлення педагогічної майстерності викладача.

Чільним модулем педагогічної майстерності є професійні знання. Студенти високо цінують викладача, який володіє глибокими знаннями зі свого фаху, виявляє обізнаність зі спорідненими дисциплінами, відзначається науковою ерудованістю. Без цього немає майстерності педагога. Це

вимагає від нього наполегливої праці над собою, накопичення і систематизації нових наукових знань. Професіоналізм педагога – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються в людині в процесі оволодіння знаннями й довготривалої діяльності і забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань.

Дещо складнішою видається проблема психолого-педагогічного забезпечення діяльності викладача вищої школи. Викладацький корпус ВНЗ поповнюється випускниками університетів, академій, інститутів. Як правило, вони мають належну фахову підготовку з провідних дисциплін свого профілю. На жаль, кваліфіковані хіміки, філософи, економісти, юристи не мають відповідної підготовки з проблем педагогіки вищої школи. Вони здебільшого копіюють своїх колишніх викладачів. Становлення їхнього професіоналізму відбувається складно, часто шляхом спроб і помилок.

Педагогічний професіоналізм – уміння викладача мислити і діяти професійно. Професіоналізм охоплює набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам професії викладача; володіння необхідними засобами, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на студента, а і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним. Для активного співробітництва зі студентами викладачеві необхідна мобілізація інтелекту, волі моральних зусиль, організаторського хисту та вмиле оперування засобами формування моральних, інтелектуальних і духовних засад у студентів. Він має володіти широким арсеналом інтелектуальних, моральних і духовних засобів, що забезпечують педагогічний вплив на студента. До інтелектуальних засобів належать кмітливність, професійне спрямування сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, виявлення та розвиток творчих здібностей студента. До моральних – віра в можливість та здібності студентів, педагогічна справедливість, вимогливість, повага до студента – все, що становить основу професійної етики викладача. Духовні засоби – основа його загальної та педагогічної культури.

Важливою передумовою становлення професіоналізму й педагогічної майстерності викладача вищої школи є наявність у нього необхідних соціально-педагогічних якостей і психолого-педагогічних умінь. Ці вміння становлять сукупність психічних особливостей викладача, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. При цьому слід звернути увагу на те, що соціально-педагогічні якості – це результат виховного впливу на особистість освітньо-виховних закладів і сім'ї. Головною здатністю, що об'єднує всі інші, є толерантність, чутливість до людини, до особистості, яка формується. З нею тісно взаємодіють комунікативність (потреба у спілкуванні, здатність легко налагоджувати контакти); перцептивні здібності (професійна проникливість, пильність, здатність сприймати і розуміти іншу людину, її психологічний стан за зовнішніми ознаками); динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість); емоційна стабільність (володіння собою, самоконтроль, саморегуляція); оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній); креативність (здатність до творчості, генерування нових

ідей, уникнення традиційних схем, оперативне вирішення проблемних ситуацій); впливовість (здатність вплинути на психічний і моральний світ студентів у певному напрямі, глибоко проникати в їх внутрішній світ).

Важливе місце в структурі професійної діяльності викладача вищої школи, у становленні його педагогічної культури, майстерності посідає такий змістовий модуль, як педагогічна техніка. До педагогічної техніки можна віднести мистецтво, майстерність та вміння. Педагогічна техніка є сукупністю раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки викладача, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи із студентом, студентським колективом відповідно до мети виховання, об'єктивних та суб'єктивних їх передумов.

Важливими вимогами педагогічної техніки є:

- мистецтво одягатися з урахуванням особливостей професійної діяльності;
- володіння своїм тілом: уміння сидіти, стояти, ходити;
- володіння мімікою та жестами;
- сформованість мовленнєвої культури: правильне професійне дихання, чітка дикція, належний темп і ритм, логічна побудова висловлювань;
- вироблення оптимального стилю в навчально-виховній діяльності;
- уміння вправно і доцільно здійснювати окремі дидактичні операції (писати на дошці, користуватися технічними й наочними засобами навчання, ставити запитання, слухати відповіді, правильно оцінювати навчальну діяльність студентів);
- здатність керувати своїм психічним станом і станом вихованців.

Висновки. Достатня сформованість у педагога названих умінь є необхідною умовою вирішення різноманітних педагогічних завдань на рівні майстерності. Компоненти педагогічної культури викладача мають велике значення для виховання обізнаної, всебічно розвинутої особистості. Багато хто вважає мистецтво виховання справою знайомою і зрозумілою, а дехто навіть легкою, хоча насправді це не так. Виховання вимагає терпіння, педагогічних навичок та глибоких знань.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації : практич. посіб. / Н.П. Волкова. – Д. : ДНУ, 2005. – 128 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
4. Педагогічна майстерність / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Вища школа, 1997.
5. Словник з термінології з педагогічної майстерності / [голов. ред. Н.М. Тарасевич]. – Полтава, 1995. – 64 с.
6. Ушинський К.Д. Твори : в 6 т. / К.Д. Ушинський. – К. : Рад. шк., 1952. – Т. 1.
7. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.А. Фоменко. – К. : Слово, 2005. – 216 с.